

T. E. Karstenin lainasanatutkimuksen vastaanotto

1. Lähtöasetelmat

Ennen kuin T(orsten) E(vert) Karsten astui tieteen näyttämölle, suomalais-germaanisista lainakosketuksista oli jo ehditty tutkia muutamia vuosikymmeniä. Mm. Vilhelm Thomsen, August Ahlqvist ja E. N. Setälä olivat saattaneet tuloksillaan germaanis-suomalaisten kontaktien tutkimuksen hyvään alkuun, ja pikkuhiljaa käsitys kosketusten ajoituksesta ja laadusta alkoi vakiintua. 1800-luvun ja 1900-luvun alun tieteen lähtökohtia olivat seuraavat:

1. Nykyisten suomalaisten esivanhemmat olivat saapuneet asuinsijoilleen etelästä tai kaakosta, Baltian suunnalta, ajanlaskumme alussa, varhaisimpien oletusten mukaan jopa muutamia vuosisatoja myöhemmin. (Thomsen 1869, 103; Setälä 1926, 159.)
2. Vanhimmat germaaniset lainasanat olivat kantaskandinaaviselta aikakaudelta. Thomsen (1870, 124) piti liian uskallettuna ja tarpeettomana olettaa kanta- tai peräti esigermaanisten lainasanojen olemassaoloa.
3. Itämerensuomalaisten kielten germaaniset lainasanat jaettiin skandinaaviisiin ja goottilaisiin lainasanoihin, jotka eroteltiin äänteellisten kriteerien avulla. (Thomsen 1869, 107; Setälä 1926, 158.)

Kaikissa mainituissa kohdissa T. E. Karsten edusti eri mielipiteitä, joita hän yritti puolustaa enemmän tai vähemmän tieteellisin perustein. Itse hän esitti lukuisia etymologioita, joista osa näytti puhuvan muiden tutkijoiden teorioita vastaan. Germanistina hän ei kuitenkaan saanut aikansa fennistejä vakuuttamaan tutkimustensa arvosta. Kiitosta Karsten sai sen sijaan monin paikoin germanisteilta. Ajan fennistien näkemyksistä poiketen Karstenin keskeisimpiä sanomia olivat seuraavat:

1. Suomalais-ugrilaisia heimoja saapui viimeistään noin 500 eaa. nykyisen Suomen alueelle, jossa he kohtasivat jo kivikaudella rannikkoa asuttaneita germaaneja. (Karsten 1915, 201–203.)
2. Karsten erotti suurehkon ryhmän lainasanoja, joiden hänen mielestään oli täytynyt lainautua ennen germaanisen kantakielen jakautumista pohjoiseen, itäiseen ja läntiseen ryhmään. Hänen mukaansa oli myös mahdollista, että olisi olemassa esigermaanisista lainasanoja ajalta ennen germaanisen äänneensiirroksen toteutumista. (Karsten 1915, 190, 200.)

3. Karsten kiisti goottilaisten lainasanojen olemassaolon itämerensuomalaisissa kielissä ja perusteli teoriaansa ajoittain konstruomalla Suomessa ja Pohjois-Ruotsissa asuneille germaaneille itsenäisen koillisgermaanisen kielimuodon. (Karsten 1915, 129–130, 140; 1920, 223–224.)

Vastakkainasettelusta selviää, että tieteellisessä keskustelussa oli olemassa useita arkoja aiheita. Karstenin ja hänen vastustajiensa käymä keskustelu näkyikin ajan tieteellisissä julkaisuissa lähinnä polemiikkina. Monesti kummankin puolen edustajat laskeutuivat henkilökohtaisten herjausten tasolle, mikä pikemminkin esti kuin edisti hedelmällistä tutkimusprosessia.

Kansallismielisenä suomenruotsalaisena Karsten koki velvollisuudekseen löytää suomen kielestä mahdollisimman paljon ja mahdollisimman vanhoja germaanisista lainoja ja näin puolustaa maansa tiiviitä yhteyksiä läntisiin naapureihinsa sitä uhkaa vastaan, jonka hän koki tulevan Venäjän ja myöhemmin Neuvostoliiton suunnalta. Toisaalta ajan suomenkielisiääkään kielitieteilijöitä ei voi syyttää vähemmän isänmaallisesta ajattelusta, heillä vain oli tarve korostaa Suomen itsenäisyyttä paitsi Venäjän myös Ruotsin suuntaan.

2. Karstenin aikalaisten kritiikki

T. E. Karstenin ensimmäinen suurempi teos lainasanatutkimuksen alalta oli *Germanisch-finnische Lehnwortstudien* vuodelta 1915. Pienempiä kirjoituksia oli ilmestynyt mm. jo vuosina 1904 ja 1908, mutta ne eivät olleet herättäneet kuitenkaan erityisempää huomiota. Karstenin ainoaksi jäänyt kirjoitus *Virittäjään* ilmestyi vuonna 1906, ja se käsitteli suomen sanaa *kunta*. Myöhemmin *Virittäjä* ei kertaakaan edes mainitse Karstenin teoksia.

Germanisch-finnische Lehnwortstudien sekä postuumina Karstenin itse perustamassa *Folkmålsstudier*-aikakausjulkaisussa vuonna 1943/44 ilmestynyt *Finnar och germaner* ovat Karstenin tärkeimmät teokset lainasanatutkimuksen alalta. Näiden väliin mahtuu paljon muita aihetta käsitteleviä tai sivuavia kirjoituksia, joista eniten kritiikkiä herätti germaanien varhaishistoriaa käsittelevä *Germanerna* (1925). *Finnar och germaner* -teosta edelsi osittain sille maaperää valmistellen *Beröringar mellan svenskt och finskt folkspråk med särskilt hänsyn till Österbotten* (1934).

2.1. Suomen esihistoriallinen väestö

1900-luvun alkupuoliskolla vallitsi käsitys, että suomen kielen esimuotoja puhuneita heimoja oli siirtynyt Suomen alueelle Baltiasta ja Luoteis-Venäjältä ajanlaskumme alussa. Suomenruotsalaisia puolestaan pidettiin pääosin 1100-luvulla Ruotsista Itämeren yli Suomeen muuttaneiden ruotsalaisten jälkeläisinä, mihin viittasivat meren kummallakin puolen puhuttavien ruotsalaismurteiden läheiset sukulaisuussuhteet. Vaikka Karsten toisaalta hyväksyi tosiasiana ruotsalais-

ten maahanmuuton historiallisen ajan alussa, toisaalta hänen oman teoriansa mukaan Suomessa olisi asunut jo kivikaudelta lähtien germaaniheimoja, jotka sittemmin olisivat sulautuneet Ruotsista tulleisiin uudisasukkaisiin. Alkuperäisten germaaniheimojen Karsten arveli puhuneen ”koillisgermaanista” kieltä, jossa olisi ollut sekä pohjois- että itägermaanisista piirteitä. Muutkin tutkijat hyväksyivät sinänsä ajatuksen, että vanhemmilta ajoilta oli saattanut säilyä Suomessa vähäistä germaanasutusta, mutta he korostivat kuitenkin huomattavasti enemmän uudisasukkaiden osuutta kielellisessä ja kulttuurisessa kehityksessä (esim. Hornborg 1915ab, Hultman 1920, 1921 sekä arkeologit Äyräpää 1927, 1930 ja Nordling 1929/30).

Karstenin käsityksen mukaan Suomen alkuperäiset germaanasukkaat joutuivat vahvan suomalaisen vaikutuksen alaisiksi ja sulautuivat enimmäkseen suomalaiseen valtaväestöön, niin että heistä oli viikinkiajan lopulla enää pieniä ryhmiä jäljellä. Nämä germaanit saivat vahvistusta historiallisen ajan alussa maahan muuttaneista ruotsalaisista, jotka vasta antoivat Suomen germaanasutukselle nimenomaan ruotsalaisen luonteen. Hultman (1921, 35) tuli omissa tutkimuksissaan siihen tulokseen, ettei Suomen ja Viron ruotsalaisasutus juontanut juuriaan kauempaa kuin viikinkiajan lopulta. Mielenkiintoinen on kuitenkin Hultmanin tekemä raja, että pienempiä jäänteitä vanhemmasta germaanisesta asutuksesta oli saattanut säilyä yli viikinkiajan ja sitten sulautua uusiin asuttajiin. Hultman siis itse asiassa totesi täsmälleen saman kuin Karsten, joka vain oli muotoillut asian hieman toisin sikäli, että hän painotti vahvemmin varhaisen germaanasutuksen osuutta.

Karsten huomasi, että näkemyserot eivät olleet niin suuret, ettei niistä olisi voitu päästä yhteisymmärrykseen. Ongelma oli pikemminkin se, että kumpikin osapuoli esitti omat teesinsä niin epäystävällisessä ja itsevarmassa äänensävyssä, että sopu, joka olisi tieteellisellä tasolla ollut mahdollinen, kariutui syvään henkilökohtaiseen vihamielisyyteen¹.

Myös arkeologit, etenkin Aarne Äyräpää (vuoteen 1930 *Europaeus*), kritisoivat Karstenin teorioita. Äyräpää julkaisi vuonna 1927 tutkimuksen, jonka mukaan Etelä-Pohjanmaa oli ollut noin vuodesta 800 alkaen lähes asuttamaton. Tämä käsitys ei miellyttänyt Karstenia, joka oli jo aiemmin yrittänyt osoittaa paikannimien perusteella, että seudun asutus oli jatkunut katkeamatta jo kivikaudelta lähtien. Myös Karstenin maankohoamiseen perustuva nimien ajoitusmetodi joutui Äyräpään kovan kritiikin alaiseksi epäuskottavana.

1. Esim. Kylstra (1961, 134) pani oikeutetusti merkille, että Karsten ei sietänyt teoriaansa kohdistuvaa kritiikkiä ja että hän koki sen suorastaan vihamielisenä tekona. Sama olisi tosin yhtä hyvin pitänyt Hultmaniinkin.

2.2. Varhaisimpien germaanisten lainasanojen ajoitus

2.2.1. 1910- ja 1920-lukujen keskustelu

Teoksessaan *Germanisch-finnische Lehnwortstudien* T. E. Karsten muotoili teorian, jonka mukaan varhaisimmat germaaniset lainasanat olisi saatu kantasuomeen, ennen kuin germaaninen äänteensiirros oli saatu päätökseen. Tämä tutkimus, jossa on runsaasti Karstenin omia lainaetymologioita, voidaan ymmärtää Karstenin vastaukseksi E. N. Setälän (1913) germaanisten lainasanojen luetteloon. Ensimmäisessä teoksesta ilmestyneessä arvostelussa Hugo Pipping (1916, 232–233) kiitteli Karstenin teosta ja piti tämän esittämää teoriaa lopullisesti todistettuna. Hän kuitenkin aavisti jo silloin, että Karsten joutuisi vielä kovan kritiikin alaiseksi.

Suomen kielen tai suomalais-ugrialaisten kielten tutkijoista Karl Bernhard Wiklund otti ensimmäisenä kantaa Karstenin ideoihin. Periaatteessa hän oli avoin germaanisten lainasanojen entistä varhaisemmalle ajoitukselle Karstenin mallin mukaan mutta esitti kuitenkin siihen lukuisia omia lisäyksiä ja muutoksia. Toisin kuin Karsten Wiklund etsi syitä lainasanojen asettumiselle eri astevaihtelutyyppeihin kantasuomen sisäisistä muutoksista. He olivat kuitenkin samoilla linjoilla siinä, että molemmat uskoivat sellaisten germaanisten lainasanojen olemassaoloon, joiden äänneasu viittaisi lainautumisajankohtaan ennen germaanisten medioiden muuttumista tenuisklusiileiksi eli ennen germaanista äänteensiirrosta.

Karsten esitti teoksessaan etymologian kahdeksalletoista sanalle, joiden lainautumisen hän ajoitti ennen germaanista äänteensiirrosta. Wiklundin kriittisessä katsauksessa näistä kesti vain seitsemän: sm. *etana*, *etona* ~ mr. *iætte* 'jättiläinen', mn. *ʒotunn* 'id.', sm. *muoto* ~ mn. *mót* 'kuva; ulkonäkö; laatu, tapa', sm. *nauta* ~ mn. *naut* 'karjaeläin, nauta', sm. *mallas* ~ mn. *malt* 'mallas', sm. *vakoa*, *vaota* ~ mn. *vaka* 'olla hereillä, varoa', sm. *juko* ~ mn. *ok* 'juko', goot. *juk* 'id.' ja vierre, murt. *verre* ~ mn. *virtr* 'vierre' (Wiklund 1917, 65). Loput Karstenin etymologioista Wiklund (1917, 66–70) hylkäsi eri perustein, mutta lisäsi sen sijaan yllä mainittuun listaan omia ehdotuksiaan. Kokonaan Wiklund (1917, 71–73) hylkäsi Karstenin yritykset osoittaa suomesta lainasanoja, joiden originaaleissa olisi säilynyt äänteensiirroksessa germaanisiksi spiranteiksi kehittyneitä esigermaanisista tenuisklusiileja.

Löydettyään suomen varhaisista germaanisista lainasanoista esimerkkejä alkukantaisista medioista sekä aspiroimattomista ja aspiroiduista tenuisklusiileista, Karsten ja Wiklund ryhtyivät etsimään aspiroitujen medioiden jälkiä, joskin laihoihin tuloksiin. Karstenin ehdotuksen sm. *liehko*, *liekko* ~ mn. *lāgr* 'matala' Wiklund (1917, 81) hylkäsi epätodennäköisenä. Toisaalta hän joutui hakemaan vahvistavaa materiaalia omalle etymologialleen sm. *rauta* ~ mn. *rauði* 'rautamalmi' saamesta asti. Sen perusteella Wiklund päätteli, että raudan tunnetuksi tuleminen Pohjois-Skandinaviassa – jonka Montelius oli ajoittanut

suunnilleen vuoden 550 eaa. jälkeen – oli samalla myös aikaisin ajankohta germaaniselle äänteensiirrokselle. Wiklund arveli, että tämä kehitys olisi levinnyt koko germaanien asuttamalle alueelle huomattavasti nopeammin kuin Karsten oli esittänyt.

Wiklundin käsitys germaanisten sanojen lainautumisesta suomeen oli siis hyvin lähellä Karstenin näkemyksiä. Yhteisymmärrys löytyi ainakin siinä, että molemmat ajoittivat germaanien ja kantasuomalaisien varhaisimmat kontaktit germaanista äänteensiirrosta edeltäneeseen vaiheeseen. Näkemyseroja löytyi lähinnä yksittäisten sanojen kohdalla eikä juurikaan periaatteellisella tasolla. Wiklundin kritiikki oli tavoitteiltaan rakentavaa. Kun hän hylkäsi Karstenin etymologioita, tämä tapahtui aina perustellusti joko sanojen epävarmojen esiintymätietojen vuoksi tai sen takia, että Karstenilta puuttui tarvittavaa tietoa suomen etäsukukielistä. Näin ollen Wiklundin tutkimus tuki ja selkeytti Karstenin teorioita. Samalla on todettava, että Wiklund oli ainoa fennougristi, joka hyväksyi merkittäviä osia Karstenin ideoista tämän elinaikana.

Vilhelm Thomsen, joka oli viisikymmentä vuotta aiemmin toiminut suomalais-germaanisen ja suomalais-balttilaisen lainasanatutkimuksen merkittävimpanä alullepanijana, kommentoi vuonna 1919 laajasti alan uusinta kehitystä ja otti kantaa Karstenin ideoihin. Thomsen oli Karstenin kanssa samaa mieltä vain siitä, että sanojen alussa toteutumatta jäänyttä äänteensiirrosta ei voitaisi todistaa suomen germaanisten lainasanojen perusteella, koska suomessa sekä klusiilit että niistä kehittyneet spirantit olisi korvattu vastaavilla klusiileilla.

Karsten oli yrittänyt etsiä tapauksia, joissa sanansisäistä esigermaanista mediaa vastasi spirantin kanssa astevaihtelussa oleva suomalainen yksinäis-tenuisklusiili, ja julkaissut niistä edellä mainitun kahdeksantoista sanan listan, jonka Wiklund oli supistanut seitsemään. Jäljelle jääneet sanat Thomsen (1920, 257–258) katsasti uudemman kerran sillä tuloksella, että hän piti germaanista äänteensiirrosta epäolennaisena kolmitavuisessa sanassa *etana*, *etona*, jossa ei suomessa esiinny astevaihtelua. *Muoto* oli Thomsenista ”erittäin epäilyttävä” ilman tarkempia perusteluja, *nauta* puolestaan oli hänen mukaansa aikaisintaan muinaisruotsalainen laina. Muutkaan Karstenin etymologiat eivät vakuuttaneet Thomsenia, joka sen sijaan korosti, että klusiilien substituutio vastasi täysin balttilaisissa lainasanoissa tavattavaa. Tämä lausunto tukahdutti keskustelun suomen esigermaanisista lainoista alkuunsa. Thomsen lisäsi, ettei hän odottanut selkeitä todisteita niiden olemassaololle löytyvän tulevaisuudessakaan. Kanta-germaanisia jälkiä saattaisi Thomsenin mukaan löytyä korkeintaan lainojen vokalismista. Näissäkin tapauksissa Thomsen (1920, 258–259) suosi selitystä, jonka mukaan sanat olisi lainattu jostakin myöhäisemmästä germaanisesta kielimuodosta, olkoon tämä kielimuoto sitten gootti tai jokin muu.

Hermann Jacobsohn keskittyi kysymykseen, millaisissa vaiheissa germaaninen äänteensiirros oli tapahtunut. Ensi silmäyksellä hän piti vakuuttavana Karstenin etymologiaa sanalle *kuokka* ~ goot. *hōha* ’kuokka’. Jacobsohn (1922, 62–64) arveli kuitenkin, että sanan muotoon olisivat vaikuttaneet myös sellaiset

suomalais-ugrilaista perua olevat sanat kuin *kokka* ja *koukku*, joten hän hylkäsi aiemman oletuksensa, että suomen *kk*:n originaali olisi tässä kantagermaaninen $*\chi\chi < \text{ieur. } *kh$, joka vasta myöhemmin olisi kehittynyt muotoon $*\chi$ ja *h*.

Jacobsohn palasi asiaan uudestaan Karstenin käytettyä hänestä ”muutamia epäystävällisiä ilmaisuja” (Jacobsohn 1925, 246–247) ja käytti tilaisuutta hyväkseen tarkastellakseen Karstenin teorioita aiempaa laajemmin. Jacobsohn muutti hieman kantaansa pitäen kuitenkin kiinni sanomansa ytimestä eli siitä, ettei itämerensuomalaisissa kielissä voitu varmasti osoittaa äänteensiirrosta edeltävältä ajalta peräisin olevia germaanisista lainasanoja.

Jacobsohn oli valmis olettamaan, että balttilais-suomalaisten ja germaanisuomalaisten kosketusten vaiheet olivat osittain samanaikaisia, ja etsi Wiklundin tavoin syytä suomalaisten substituointitapojen muuttumiselle kantasuomen sisäisistä muutoksista, jotka olisivat alkaneet hieman varhaisimpien germaani-kosketusten jälkeen ja päättyneet ennen kuin kontaktit balttilaisiin katkesivat. Hän katsoi myös, että erityisen kiistanalainen *nauta* ja muut Karstenin ja Wiklundin tähän tyyppiin lukemat sanat olivat kaikkein varhaisimpia lainoja germaanisista kielimuodoista. (Jacobsohn 1925, 254–257.)

Jacobsohn ei nähnyt yhdessäkään Karstenin esittämässä etymologiassa todistetta sille, että itämerensuomalaisten ja germaanien kontaktien olisi tarvinnut alkaa ennen kuin äänteensiirros alkoi vaikuttaa. Jacobsohnin ja Karstenin käsitysten erot eivät kuitenkaan olleet kovin suuret, olettihan Jacobsohnkin, että lainasanoja oli saatu äänteensiirroksen välivaiheissa eli ennen sen vaikutuksen päättymistä. Näkemyseroista ei olisi tarvinnut nostaa niin suurta kohua itse asian vuoksi. Ongelmana oli kuitenkin kahden tutkijan henkilökohtainen huono suhde, joka ei antanut tilaa kompromissille.

Paljon positiivisempaa kuin Suomessa oli Karstenin teosten vastaanotto 1920-luvun Saksassa, jossa esim. Felix Hartmann (1925, 106) kiitti Karstenia siitä, että tämä oli kiistattomasti osoittanut suomalais-germaanisten lainakontaktien korkean iän. Fennisteistä tässä kirjoituksessa mainitaan nimeltä ainoastaan Setälä, mutta asiaa tuntematon saksalainen lukija ei saa minkäänlaista käsitystä hänen kielitieteellisistä ansioistaan sen paremmin kuin muidenkaan alan auktoriteettien näkemyksistä. Näistä puolestaan vain Y. H. Toivonen vaivautui arvostelemaan Karstenin julkaisua aikakauslehdessä. Hänen *Finnisch-Ugrische Forschungenissa* vuonna 1927 julkaisemansa mielipide Karstenin vastailmestyneestä kirjasta *Germanerna* oli odotetusti kielteinen. Vaikka Toivonen (1927, 49) korosti, ettei hän aikonut kiistää teoksen arvoa vaan ainoastaan huomioillaan osoittaa, miten siitä olisi voitu tehdä vielä ansiokkaampi, ehdotusten edellyttämät muutokset olisivat johtaneet siihen, että nimenomaan Karstenin omat näkemykset olisi jouduttu poistamaan tai asettamaan kyseenalaisiksi.

2.2.2. Björn Collinder ja Karstenin teoriat

Ratkaisevan iskun, joka sai keskustelun Karstenin teorioista hiljentymään pitkäksi aikaa fennistien keskuudessa, antoi Björn Collinder vuonna 1932. Monografian *Die urgermanischen lehnwörter im finnischen* tarkoitus oli nimenomaan osoittaa, että itämerensuomalaisissa kielissä ei ollut esigermaanisista lainoja (Collinder 1932, VI). Collinder onnistui teoksellaan vakuuttamaan fennistit siitä, että Karstenin ja Wiklundin esittämällä kriteereillä ei ollut minkäänlaista todistusvoimaa.

Collinder (1932, 65) esitti muun muassa, että jokaista skandinaavista vartalotyyppeä voi suomessa vastata melkein mikä tahansa vartalovokaali. Fennistiikassa tämä merkitsi sitä, että tärkeimmät kriteerit, jotka oli esitetty goottilaisten lainasanojen olemassaolon puolesta, oli kumottu. Asiasta ryhdyttiin keskustelemaan uudestaan vasta monta vuosikymmentä myöhemmin. Myös keskustelu Karstenin teorioista päättyi fennistien keskuudessa lopullisesti.

Teoksessaan Collinder käsitteli myös niitä lainasanoja, jotka Karsten oli pitänyt ennen germaanista äänteensiirrosta kantasuomeen lainattuina ja etenkin niitä tapauksia, joissa germaanista yksinkertaista tenuisklusiilia vastaa suomessa vahvassa asteessa yksinkertainen tenuisklusiili. Collinder ja Karsten olivat samaa mieltä – joskin eri kriteerein – siitä, ettei Thomsenin oletusta, että yksinkertainen tenuis tällaisissa suomen sanoissa viittaisi varhaisempaan lainautumiseen kuin geminaatta, voitu varmasti todistaa (ks. Collinder 1932, 85).

Kiistanalainen oli myös germaanisen äänteensiirroksen konkreettinen toteutuminen useassa vaiheessa. Karsten (1922, 24) oli arvellut germaanisten tenuisklusiilien olleen aina aspiroituja. Äänteensiirroksen kronologialle tämä merkitsi, että ensin olisi alkanut kehitys $t > p$, ja vasta sen jälkeen aspiroitu t olisi äkillisesti ja ilman välivaihetta korvannut d -äänteen. Collinder (1932, 106–108) esitti vallitsevaan käsitykseen viitaten, että äänteensiirrosprosessit olisivat tapahtuneet hitaasti ja yksittäisen puhujan huomaamatta niin tenuis- kuin mediasiiroksen kohdalla.

Niin vakuuttavaa kuin Collinderin perustelu onkin, hänen päätelmänsä, että *nauta*-tyypin lainasanat voisivat yhtä hyvin olla kantagermaanisista, ei voi pitää paikkaansa. Kyseessä on ilmeisesti terminologinen ero. Collinderin selitykset kohdistuvat ainoastaan siihen aikaan, jolloin äänteensiirros oli kesken. Tästä hän käytti nimitystä *urgermanisch* 'kantagermaaninen'. Karsten, joka oli painottanut sitä, että lainat olivat peräisin ajalta ennen äänteensiirroksen päättymistä, mutta ei välttämättä ennen sen alkua, käytti tästä vaiheesta puolestaan termiä *vorgermanisch* 'esigermaaninen'. Varsinainen kantagermaani alkoi Karstenin mukaan siis vasta äänteensiirroksen päättymisestä. Suomen varhaisimpien germaanisten lainojen ajoituksessa Karsten ja Collinder edustivat siis periaatteessa samansuuntaista näkemystä, mielipide-erot koskivat lähinnä vain konkreettisia olosuhteita ja niistä tehtäviä päätelmiä. Karsten (1934, 45) huomasi, ettei ero ollutkaan niin suuri, ja puolusti omaa käsitystään saamatta sille kuitenkaan Collinderin hyväksyntää.

Collinder (1932, 179–180) päätyi siihen lopputulokseen, että noin kaksikymmentä sanaa voitiin Karstenin työn jäljiltä lisätä kantagermaanisten lainasanojen listaan: *?ansos, juusto, kuva, laes, lamma, ??leiviskä, mako, mallas, ?malto-, ?melto-, menninkäinen, muoto, nauta, ?pelto, porras, rengas, ?verka, vierre, ?väinä*. Esigermaanisten lainasanojen olemassaoloa ei Collinderin (1932, 182) mukaan voitu todistaa.

Teoksellaan Collinder onnistui vakuuttamaan fennistit Karstenin teorioiden pätemättömyydestä. Tämän jälkeen esimerkiksi Jacobsohn päätteli, että oletus esigermaanisten lainojen olemassaolosta oli lopullisesti osoitettu vääräksi (Jacobsohn 1932, 347). Samoja ajatuksia esitti myös E. N. Setälä (1933, 498), joskin tämä piti suomen esigermaanisia lainasanoja lähinnä Wiklundin ideana.

Collinderin aikaansaama asenne tunkeutui niin syvälle fennistiikkaan perehtyneiden tutkijoiden tietoisuuteen, että vielä lähes kolmekymmentä vuotta myöhemmin A. D. Kylstra (1961, 176) valitti, että germanistisessa kirjallisuudessa edelleen löytyi viitteitä suomen lainasanoihin, jotka todistaisivat germaanisista lainaoriginaaleista ajalta ennen äänneensiirroksen toteutumista.² Muut germanistit eivät olleet yhtä helposti vakuuttuneita Collinderin argumenteista, joten keskustelulle jäi niistä huolimatta sijaa, joskaan fennistit eivät toistaiseksi enää osallistuneet yhteisen asian edistämiseen.

Myöhemmin Karsten ja Collinder kävivät kahdenkeskistä kiistaa eri rintamilla. Ensimmäisen vastaiskun Karsten (1934) teki *Folkmålsstudier*-aikauskausjulkaisussa, jossa hän puolusti omaa kantaansa kaikkea siihen kohdistettua kritiikkiä vastaan. Hän mainitsi Thomsenin ja Setälän vanhenevina entisinä auktoriteetteina, joiden oli vaikea luopua rakkaista ideoistaan. Ilmeisesti Karsten ei ajatellut, että tämä kuva voisi välittyä hänestä itsestäänkin, olihan hän itsekin jo 64-vuotias. Erityisen laajasti hän käsitteli Collinderin kritiikkiä, jota koskeva kiistely jatkui myöhemmin *Finnisch-Ugrische Forschungenin* sivuilla. Siinä Collinder käsitteli myös Karstenin teosta *Beröringar mellan svenskt och finskt folkspråk i Finland med särskild hänsyn till Österbotten*. Keskustelussa jäi suhteellisen vähälle huomiolle tässä teoksessa julkaistu suomen kielen germaanisten lainasanojen luettelo, jonka perusteellisesti muokattu versio *Finnar och germaner* ilmestyi postuumina.

Suurin osa Collinderin kritiikistä kohdistui Karstenin esipuheeseen. Collinder painotti, että teoria ennen äänneensiirrosta suomeen lainautuneista sanoista oli alun perin Wiklundin, mitä ei Karstenkaan koskaan ollut kiistänyt. Samassa kappaleessa Collinder väitti Karstenin kannan muuttuneen vuosien myötä yhä ”proteusmaisemmaksi”: ”Itse professori Karsten väittää, ettei hän olisi milloinkaan tarkoittanut muuta kuin että vanhimmat lainasanat olisivat peräisin ajalta ennen äänneensiirroksen päätöstä” (Collinder 1935, 231). Collinder ei kuitenkaan pystynyt esittämään todisteita sille, että Karsten olisi milloinkaan väittänyt muuta. Yhtä outo on myös Collinderin väite, että Karsten olisi

2. Kylstra oli tosin koulutukseltaan germanisti, mutta oli myös opiskellut fennougriistiikkaa, joten hänellä oli huomattavasti enemmän vaikutteita tältä alalta kuin useimmilla muilla germanisteilla. Siksi Kylstra on tässä yhteydessä luettava fennougriestien joukkoon.

sanoessaan, että kyseessä olisi lähinnä terminologinen kiista, implisiittisesti perunut ajatuksensa, että sanoja olisi lainautunut germaanisesta kielimuodosta suomeen ennen äänneensiirrosta tai sen päättymistä. Tämäkin vakava syytös jäi Collinderin puolelta ilman perusteluja.

Erityisen häiritsevää Collinderista oli se, että Karsten hyödynsi muiden tutkijoiden kuten Wiklundin ja Pippingin lausuntoja, jotka tukivat hänen ideoitansa. Oman teoksensa ilmestyttyä Collinder piti näitä lausuntoja vanhentuneina. Silti tämä käsitys ei estänyt häntä käyttämästä samaa menetelmää Karstenia vastaan. Todisteena tämän pätemättömyydestä fennistiikan alalla hän kaivoi esille Rapolan viisitoista vuotta aiemmin antaman negatiivisen lausunnon Karstenin opinnäytetyöstä tämän opiskeluajoilta.³ Karstenin ansioiksi Collinder (1935, 233) luki ainoastaan sen, että tämä oli taistellut niin vahvasti oman kantansa puolesta, että tutkimus oli saanut arvokkaan sysäyksen eteenpäin, sekä sen, että voitiin pitää todennäköisenä, että nuorissa ruotsalaisissa *katu*-tyypin lainasanoissa yksittäistenuis perustui siihen, että tenuis on aspiroimaton suomenruotsin murteissa. Ainoana Karstenin todistusvoimaisena kantagermaanisena etymologiana Collinder (1935, 234) mainitsi sanan *menninkäinen*. Itselleen Collinder (1935, 235–236) vaati kunniaa siitä, että hän oli pelastanut germaanis-suomalaisen lainasanatutkimuksen ikävistä tilanteesta, johon Karsten oli sen saattanut.

Collinder kritisoi myös sitä, että Karsten ei ollut merkinnyt vääriksi pitämiään etymologioita Setälän tavoin risteillä (†) vaan koonnut niistä erillisen listan, jonka hän aikoi julkaista luettelonsa lopussa. Karsten perusteli tätä menettelytapaa sillä, että monesti ei ollut kyse varmasti vääristä tai oikeista etymologioista vaan ainoastaan enemmän tai vähemmän todennäköisistä. Monet hänen omistakin etymologioistaan olivat Karstenin mukaan vain ehdotuksia, joista hän nimenomaan toivoi keskustelua, esimerkiksi *menninkäinen*-sanana etymologia oli osoittanut, että tällainen menettely saattoi johtaa hyvinkin pitkälle. (Karsten 1937, 36.)

Tästä lausunnosta käy selkeästi ilmi, mihin T. E. Karsten ilmeisesti pyrki teoriallaan ja miksi hän ei luopunut siitä jatkuvista vastalauseista huolimatta. Hänen tavoitteensa oli herättää suomalais-germaanista lainasanatutkimusta edistävää keskustelua, jonka merkityksen kielihistorialle ja kontaktien kronologialle hän yhtenä harvoista tutkijoista täysin tunnisti. Säilyneiden lähteiden perusteella on vaikea päätellä, oliko Karsten itsekään aina täysin vakuuttunut kaikista ilmaisemistaan ajatuksista. Selvä merkki siitä, että Karstenin pää tavoite oli pitää keskustelua yllä, on se, että hän perui omista hypoteeseistään aina vain sen, mikä oli välttämätöntä vastustajiensa uusimpien todisteiden edessä kuitenkin milloinkaan myöntämättä, että nämä olisivat olleet täysin oikeassa. Tästä syystä Karstenin teesit pysyivät jatkuvasti ajankohtaisina. Samaan suuntaan viittaa myös se, että Karstenin kuoleman jälkeen keskustelu itämerensuomalaisten kielten germaanisista lainasanoista loppui vuosikymme-

3. Itse asiassa Rapolan negatiivinen lausunto rajoittui yksinkertaiseen huomioon, että Karstenin murremuistiinpanot Kuhmoisten ja Jämsän pitäjistä sisälsivät virheen (ks. Rapola 1919/20, 292).

niksi. Toisaalta ainakin Karstenin elinaikana Saksan germanistit suhtautuivat hänen tutkimuksiinsa erittäin positiivisesti. Esimerkiksi Gustav Neckel (1935, 374) oli tietoinen Collinderin vastalauseista, mutta uskoi vankasti Karstenin kannan lopulta voittavan.

2.3. Goottilaisiksi tulkitut lainasanat

Jo Karstenin elinaikana oli vallalla käsitys, ettei suomessa ollut goottilaisia lainasanoja. Tässä kysymyksessä Karsten edusti kielitieteen valtavirtaa, vaikkakin eri perustein kuin useimmat fennistit. Juuri tälle Karstenin kannalle löytyy tieteellisistä julkaisuista myös vähiten vastustusta.

Kiista keskittyi lainasanoihin, joissa oli sm. *ie* < ksm. **ē* < germ. **ē* ~ skand. *ā*, esim. sm. murt. *niekla* 'neula' ~ goot. *nēpla*, mr. *nāl*. Thomsenin ajoista lähtien oli opetettu, että nämä sanat oli lainattu gootin kielestä. Karsten puolestaan ajoitti teoksessa *Germanisch-finnische Lehnwortforschungen* lainautumisen aikaan ennen kantagermaanin **ē*-äänteen kehitystä skandinaaviseksi *ā*:ksi. Kiistellessään Hultmanin kanssa Karsten konstruoii koillisgermaanisen kielimuodon ja oletti Suomessa asuneiden germaanien säilyttäneen **ē*:n (Karsten 1920, erityisesti sivut 211–225). Myöhemmin Karsten ei kuitenkaan enää vedonnut koillisgermaaniseen kielimuotoon, joten hänen voidaan olettaa luopuneen tästä teoriasta viimeistään 1930-luvulle tultaessa.

Arvostellessaan Karstenin selityksiä germaanisten heimojen nimistä Jacobsohn (1929, 228–230) selitti goottilaisten liettuankielisen nimen *Gūdas*, mon. *Gudaĩ* lainasanaksi suomesta. Karstenin (1930, 254–255) kritiikin jälkeen Jacobsohn (1930, 145) oli valmis myöntämään, että etymologialla oli heikkouksia, mutta piti silti kiinni siitä. Selityksen hankalin kohta, jonka Jacobsohnkin (1929, 229) myönsi, oli se, ettei missään itämerensuomalaisessa kielessä ollut sanoja, jotka voitaisiin palauttaa **kudas*-asuun. Ihmetyttää myös, että Jacobsohn uskalsi kiistää vastustajansa huomattavasti paremmin perustellut vastalauseet, vaikka hänen teesinsä tässä tapauksessa vaikuttavat vähintään yhtä kaukaa haetuilta kuin Karstenin ajatukset, joita hän niin kovasti kritisoi.

3. Karstenin kuoleman jälkeinen aika

T. E. Karstenin viimeisinä elinvuosina keskustelu hänen teeseistään hiljentyi huomattavasti, vaikka Karsten teki kaikkensa pitääkseen sen hengissä. Ilmeisesti fennistiikan auktoriteetit eivät enää nähneet tarvetta keskustella asiasta. Arvosteluja Karstenin viimeisestä suuresta urakasta, postuumina ilmestyneestä teoksesta *Finnar och germaner* (1943/44), ei julkaistu kielitieteellisissä aikakausjulkaisussa sen enempää kuin päivälehdissäkään. Syitä tälle saattaa olla useampia:

1. Niistä tutkijoista, jotka olivat käsitelleet suomen germaanisista lainasanoja laajemmin, enää Collinder oli elossa. Thomsen, Wiklund, Setälä ja Jacobsohn olivat kuolleet jo ennen Karstenia. Collinder puolestaan saattoi nyt viitata omiin aiempiin julkaisuihinsa eikä joutunut enää väittelemään asiasta.
2. Karstenin äidinkieli oli ruotsi, ja hän oli germanisti. Suomalaista fennistiikkaa ja fennougristiikkaa dominoivat suomea äidinkielenään puhuvat tutkijat. Näin ollen ei ole ihme, että juuri alaa edustava ruotsalainen, nimittäin Wiklund, arvioi Karstenin ajatuksia positiivisemmin kuin kukaan muu fennisti tai fennougristi. Björn Collinder, Wiklundin seuraaja Uppsalan fennougristiikan professorin virassa, saattoi aistia mahdollisuuden nostaa omaa arvostustaan fennougristien keskuudessa hyökkäämällä Karstenia vastaan.
3. Karstenin kuolema sekä *Finnar och germaner* -teoksen julkaiseminen osuivat keskelle sotaa, joten teos ei ehkä tavoittanut asiasta kiinnostuneita lukijoita. Kun tilanne alkoi helpottua sotien jälkeen, Karstenin tutkimus oli jo useita vuosia vanha ja sen tekijä oli luultavasti unohtunut suuressa osassa tiedeyhteisöä. Tutkijat, jotka jossain muodossa käyttivät Karstenin teoksia lähteinään, viittasivat seuraavina vuosikymmeninä ainoastaan aiempiin julkaisuihin, joista merkittävimmän aseman sai *Germanisch-finnische Lehnwortstudien*.
4. Sota oli estänyt lainasanatutkimuksen – niin kuin monen muunkin alan – kehittymisen, ja sodan jälkeen se oli jäänyt kielitieteessä yleisesti taka-alalle. Tämän ohella todennäköisesti myös Saksan häviö sodassa edisti Karstenin teosten unohtumista. Kaikkeen germaanisuuteen liittyvään suhtauduttiin pitkään epäroiden.

1940-luvun lopusta 1970-luvun alkuun saakka vain harvassa tieteellisessä julkaisussa edes mainitaan T. E. Karstenin nimi ja tämän teorian. Suhtautuminen niihin ei merkittävästi muuttunut aiemmasta. Fennistit ja fennougristit uskoivat Collinderin sanoneen viimeisen sanan (esim. Öhmann 1954, 21; Fromm 1957/58, 308; Kylstra 1961, 152), mutta germanistit tukivat edelleen Karstenin ajatuksia (esim. Fourquet 1948, 64–65). Fennistiikassa jäi vallitsemaan mielipide, että kielellisten todisteiden perusteella mikään ei antanut aihetta ajoittaa itämerensuomalaisten ja germaaniain lainakosketuksia äänneensiiirrosta vanhemmiksi. Sen sijaan goottilaiset lainat näyttivät uusien arkeologisten löytöjen perusteella jälleen mahdollisilta.

Kylstra (1961, 120, 127, 142–149, 152) välitti teoksessaan *Geschichte der germanisch-finnischen Lehnwortforschung* lukijalle yksiselitteisesti negatiivisen kuvan Karstenista ailahtelevana luonteena, joka käytti epämääräisiä termejä eikä lähtenyt faktoista, vaan yritti sopeuttaa kaiken tiedon omaan teoriaansa. Argumentteina Kylstra käytti Collinderin esille tuomia todisteita. Nykypäivän näkökulmasta Kylstran kirja tekee loppuun käsitellyn aiheen päätösraportin vaikutelman. Vasta vuosia myöhemmin germaanis-suomalainen lainasanatutkimus muuttui jälleen ajankohtaiseksi.

4. 1970-luvun asennemuutos

Tärkein tekijä, joka 1970-luvulle tultaessa aiheutti asenteiden muuttumisen Karstenin teorioiden suhteen, oli yhä suurempi kuilu fennistiikan perinteisten oppien ja arkeologisen evidenssin välillä. Virolainen arkeologi Harri Moora (1956, 53–54) oli jo 1950-luvulla osoittanut, että viimeiseltä kolmelta tai neljältä vuosituhannelta ei ollut todettavissa merkittäviä maahanmuuttoaaltoja idästä Baltiaan tai Suomeen, vaan että nuoremman kivikauden kampakeraaminen kulttuuri oli yhdistettävä suomalais-ugrilaisiin heimoihin, joten alueen väestöolosuhteissa vallitsi näistä ajoista saakka tietty jatkuvuus. Moora (1956, 58, 83) samaisti noin 2000 eaa. etelästä saapuneen vasarakirveskulttuurin kanta-baltteihin ja kiisti goottilaisten vaikutusmahdollisuudet itämerensuomalaisiin kieliin. Tämä näkemys sopi erinomaisesti Wiklundin ja Karstenin esittämiin ajoituksiin, joihin myös Moora (1956, 82) vetosi kirjoituksessaan. Tutkimus sai heti ilmestyttyään virolaisilta kielitieteilijöiltä positiivisen vastaanoton (esim. Ariste 1956, 21–22). Neuvostoliiton valtapiirin ulkopuolella tuloksia ei aluksi huomioitu ollenkaan.

Vasta pari vuosikymmentä Mooran teoksen julkaisemisen jälkeen hänen ajatuksensa tuli laajemmalti tunnetuksi myös Suomen fennistipiireissä. Myös Karstenin tutkimukset joutuivat uudelleen punnittaviksi. Tähän tarvittiin taas germanisti, mutta tällä kertaa henkilö, jonka äidinkieli oli suomi. Jorma Koivulehto onnistui purkamaan tärkeimmät kielelliset esteet lainakosketusten varhaiselle ajoitukselle mm. osoittamalla, että suomessa oli myös germaanisia lainasanoja, jotka olivat osallistuneet äänne muutokseen *ti > si* (Koivulehto 1971a, 383, 386–387; Koivulehto 1972, 622), ja sellaisia, joissa lainaoriginaalin indoeurooppalainen pääpainollinen **ā* ei ollut vielä kehittynyt germaaniseksi **ō*-vokaaliksi (Koivulehto 1971b, 600; 1972, 607–608). Karsteniin viitaten Koivulehto (1972, 621) esitti, että suomen germaanisten lainasanojen sananloppuinen *-a* saattaisi olla merkki säilyneestä indoeurooppalaisesta **-ā*-vokaalista. Kun Koivulehto (1972, 579–580) samalla arveli, että suomessa olisi sanoja, jotka olisi lainattu ennen Vernerin lain vaikutusta germaanisessa lainanantajakielessä, myös kysymys germaanista äänneensiirtoa vanhemmista lainoista tuli jälleen ajankohtaiseksi. Koivulehdon (1971b, 592 – 595) esitys sm. *rytō* ~ germ. **bruton-* > mn. *broti* 'pino kaadettuja puita' kantaa samoja tunnusmerkkejä kuin Karstenin tähän kategoriaan lukemat etymologiat. Tämän perusteella Koivulehto (1972, 628) päätteli, että germaanien ja itämerensuomalaisten kontaktien olisi täytynyt alkaa viimeistään 500 eaa., mutta että paljon aikaisempikin ajoitus, esim. 1000 eaa., olisi mahdollinen.

Karstenin tavoin Koivulehtokin (1979, 292) joutui puolustamaan mielihetimitään, että germaanien ja itämerensuomalaisten kontaktit olisivat alkaneet jo ennen äänneensiirrosta. Toisaalta hän onnistui vakuuttamaan myös sellaisia tutkijoita, jotka aiemmin olivat avoimesti vastustaneet Karstenin argumentointia (esim. Fromm 1977, 142).

Uusi suuntaus palautti epäröivän asenteen goottilaisten lainasanojen olemassaoloon (Hofstra 1985, 382–383), sillä aiemmin goottilaisina lainoina pidetyt sanat voitiin nyt Karstenin tavoin selittää vanhoiksi germaanisiksi lainasanoiksi.

Kun lähdetään siitä, että suomalais-ugrilaistet heimot ovat jo vuosituhansia asuneet nykyisen Suomen alueella, voidaan päätellä myös lainakontaktien lähi-seudulla asuviin indoeurooppalaisiin heimoihin olleen jatkuvia. Tähän perustuva Hofstran (1985, 387) esittämä lainakerrostumien ryhmittely ja ajoitus menee paljon pitemmälle kuin mitä luultavasti edes Karsten milloinkaan olisi uskaltanut arvella:

1. germaanissävyiset⁴ indoeurooppalaiset lainasanat: (viimeistään ?)
2. vuosituhat eaa.;
2. esigermaanis-varhaiskantagermaaniset lainasanat: 2. esikristillisen vuosituhannen jälkipuolisko;
3. (varhais- ja myöhäis)kantagermaaniset lainasanat: 1. esikristillinen vuosituhat – 200/100 eaa.;
4. luoteisgermaaniset lainasanat: 200/100 eaa. – 200/300 jaa.
5. kantaskandinaaviset ja (?) länsigermaaniset lainasanat: alk. 200/300 jaa.

Vaikka Karsten taistelikin esigermaanisten lainojen olemassaolon hyväksymisen puolesta, hän ei milloinkaan mennyt pitemmälle kuin yllä mainitun luettelon kohtaan 2. Indoeurooppalaisten lainojen oletus ei olisi sopinut yhteen edes Karstenin aikoinaan suhteellisen modernien arkeologisten käsitysten kanssa.

T. E. Karstenin nimi esiintyy uudemmassakin, 1970-luvulta lähtien käydyssä keskustelussa aika harvoin. Kun hänet mainitaan, kaikki kirjoittajat toteavat, että Karstenin ajoitus germaanien ja itämerensuomalaisten varhaisimmille kontakteille vastaa suunnilleen nykyisiä käsityksiä, vaikka nykyään argumentoidaan toisilla ja painavammilla kriteereillä (Fromm 1977, 138; Koivulehto 1984, 193). Koivulehto pani merkille, että Karstenin ajatuksia ei milloinkaan pystytty osoittamaan varmasti vääriksi – hänen esittämänsä materiaali ei vain ollut tarpeeksi todistusvoimaista, koska hän lähti yksinomaan germaanisten kielten äännehistoriasta ja jätti itämerensuomalaisten kielten äännehistorian huomioimatta.

5. Loppupäätelmä

T. E. Karstenin lainasanatutkimuksen vastaanotto jakautuu kolmeen eri vaiheeseen. Karstenin elinaikana hänen teostensa arvostelijoiden joukko jakautui kahteen leiriin. Etenkin saksalaiset germanistit ottivat hänen ajatuksensa innostuneina vastaan ja pitivät hyvin varhaisten germaanis-itämerensuomalaisten kontaktien ajoitusta kauan ennen ajanlaskun alkua jo todistettuna, kun taas fennistien ja fennougristien keskuudessa Thomsenin ja Setälän oppeja pidet-

4. ”germanischer Prägung”

tiin varmoina totuuksina. Johtavien fennistien kannanotot Karstenin ajatuksiin olivat erittäin harvinaisia. Poikkeus oli Björn Collinder, joka teoksellaan *Die urgermanischen Lehnwörter im Finnischen* sai loputkin fennistit vakuuttumaan Karstenin pätemättömyydestä. Fennistiireissä Karstenin nimeä ei enää mainittu vuosikymmeniin.

Karstenin merkittävin teos lainasanatutkimuksen alalla, *Finnar och germaner*, ilmestyi vasta tekijän kuoltua. Teosta ei arvosteltu lainkaan aikakausjulkaisuissa, ja T. E. Karsten joutui unohduksiin. Fennistiikassa opetettiin edelleen Thomsenin, Setälän ja Collinderin näkemyksiä. Tämän toisen vaiheen loppuaikoina Kylstran tutkimus vahvisti, ettei alalla enää olisi odotettavissa merkittäviä uusia löytöjä.

Myös poliittiset ja ideologiset syyt estivät Karstenin teorioiden laajemman hyväksynnän tiedeyhteisössä. Karsten edusti kieliriidan aikaan ruotsinkielistä vähemmistöä, joten suomenkielinen enemmistö suhtautui häneen epäröiden ja tarttui tilaisuuteen iskeä vastapuolta niinkin marginaalisella alueella kuin kielihistoriassa. Toisaalta Saksan kansallismielinen propaganda Weimarin tasavallan aikana ja etenkin natsien valtakaudella saattoi käyttää hyväkseen Karstenin teoriaa Suomen germaanasutuksesta kivikaudella. Tämän ideologian myötä myös Karstenin oppi menetti vaikutusvaltaansa.

Niin radikaalisti Karsten ei milloinkaan ollut muotoillut teesejensä, ettei Neuvosto-Viron arkeologia olisi saattanut keksiä häntä ja muun muassa hänen teorioihinsa perustuen pystynyt vetämään oikeita johtopäätöksiä. Rautaesiripun länsipuolelle tieto näistä tuloksista tunkeutui vasta kylmän sodan jatkuttua muutamia vuosikymmeniä. Vasta silloin arkeologian tulokset ja germanisti Jorma Koivulehto onnistuivat kolmannen vaiheen alussa vakuuttamaan valtaosan fennisteistä siitä, että suomalaiset eivät olleet muuttaneet maahan vasta ajanlaskun alussa. Uusi suuntaus vahvisti vihdoinkin Karstenin teorian, että itämerensuomalaisissa kielissä oli esigermaanisista lainasanoja.

Argumentaation painopisteet siirtyivät merkittävästi Karstenin kuoleman jälkeen. Karstenin elinaikana käytössä ollut kielimateriaali olisi jo riittänyt esittämään samoja sanayhtälöitä, jotka vasta Koivulehto julkaisi. Suurin este oli arkeologian puolella, jonka ratkaisevat tulokset saatiin yleisön tietoisuuteen vasta 1950- ja 1960-luvuilla. Tällöin kävi ilmi, että esihistorialliset väestöolot olivat sellaisia, ettei Karstenkaan rohkeimmissa teorioissaan olisi saattanut kuvitella niitä. Etenkin ajatus, että vanhimpien germaanisten sanojen lainautumispaikka sijaitsi todennäköisesti Suomenlahden pohjoispuolella, oli ristiriidassa kaikkien aiempien oppien kanssa, Karstenin ideat mukaan lukien. Karstenin suurimmaksi ansioksi voidaan siten lukea se, että hän taisteli taukoamatta kontaktien varhaisen ajoituksen puolesta ja piti siten keskustelun hengissä. Hänen käsialaansa on myös suuri määrä edelleen hyväksyttäviä etymologioita.

Karsten työskenteli paljon aistiensa ja oman järkensä varassa. Samalla suuri osa tiedeyhteisöstä tarrautui perinteisiin oppeihin. Vasta arkeologian sekä morfologian ja fonotaktiikan edistykset raivasivat yhteisymmärryksen esteet pois tieltä.

Karstenin malliin olennaisena osana kuulunutta oletusta, että Suomen ja Viron rannikoilla olisi ollut jatkuva germaanasutus, ei ole toistaiseksi osoitettu vääräksi, mutta sitä voidaan pitää erittäin epätodennäköisenä. Itämerensuomalaiset puolestaan ovat eläneet alueillaan jo huomattavasti pitempään kuin Karsten kuvitteli. Karstenin teorit olivat vain osittain oikeita, mutta hänen teoksensa ovat kuitenkin jälleen salonkikelpoisia. Oikeastaan on valitettavaa, että hän oli aikaansa edellä. Itsepäisenä tutkijana hän olisi varmasti vielä vuosikymmeniä myöhemmin pystynyt johdattamaan itämerensuomalais-germaanista lainasanatutkimusta uusille urille.

Lyhenteet

germ. = germaaninen, goot. = gootti, id. = idem (samoin), ieur. = indoeurooppalainen, ksm. = kantasuomi, mn. = muinaisnorja, mon. = monikko, mr. = muinaisruotsi, murt. = murteissa, murteellinen, skand. = skandinaavinen, sm. = suomi

Kirjallisuus

- Ariste, P. 1956: Läänemere keelte kujunemine ja vanem arenemisjärk. – Moora, H. (toim.): *Eesti rahva etnilisest ajaloost. Artiklite kogumik*, 5–23. Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn.
- Collinder, Björn 1932: *Die urgermanischen lehnwörter im finnischen*. Skrifter utgivna av Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Uppsala 28:1. Almqvist & Wiksell, Uppsala.
- 1935: Germanisch-finnische lehnwortforschung und geschichte der wissenschaft. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 23, Anzeiger, 225–236.
- Fourquet, Jean 1948: *Les mutations consonantiques du germanique*. Les belles lettres, Paris.
- Fromm, Hans 1957/58: Die ältesten germanischen Lehnwörter im Finnischen. – *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 88, 81–101, 211–240.
- 1977: Vanhimpien germaanisten lainasanojen ikäämisestä suomen kielessä. – *Virittäjä* 81, 137–156.
- Hartmann, Felix 1925: Arvostelu useista T. E. Karstenin teoksista. – *Anzeiger für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 44, 105–113.
- Hofstra, Tette 1985: *Ostseefinnisch und Germanisch. Frühe Lehnbeziehungen im nördlichen Ostseeraum im Lichte der Forschung seit 1961*. van Denderen, Groningen.
- Hornborg, Eirik 1915a: Den svenska bosättningen i Finland. – *Finsk Tidskrift* 1915:I, 151–152.
- 1915b: Slutreplik till professor T. E. Karsten. – *Finsk Tidskrift* 1915:I, 233–234.

- Hultman, O. F. 1920: Härstamma Finlands svenskar från Sverige? – *Finsk Tidskrift* 88, 427–475.
- 1921: Finlandssvenskarnas härkomst. En replik till prof. Karsten. – *Finsk Tidskrift* 1921:II, 3–69.
- Jacobsohn, Hermann 1922: *Arier und Ugrofinnen*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- 1925: Über die ältesten germanischen Lehnwörter im Finnischen. – *Arkiv för nordisk filologi* 41, 246–276.
- 1929: Altgermanisches. – *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 66, 217–246.
- 1930: Nachtrag zu ‘Altgermanisches’. – *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 67, 145–150.
- 1932: Anmälan. Arvostelu teoksesta Karsten 1928b. – *Arkiv för nordisk filologi* 48, 343–347.
- Karsten, T. E. 1915: *Germanisch-finnische Lehnwortstudien. Ein Beitrag zur ältesten Sprach- und Kulturgeschichte der Germanen*. Acta Societatis Scientiarum Fennicae 45, 2. Druckerei der Finnischen Literaturgesellschaft, Helsingfors.
- 1920: Till frågan om den finlandssvenska nationalitetens uppkomst. – *Finsk Tidskrift* 89, 189–225, 294–323.
- 1922: Fragen aus dem Gebiete der germanisch-finnischen Berührungen. – *Översikt av Finska Vetenskaps-Societetens Förhandlingar* LXIV. Afd. B N:o 3.
- 1925: *Germanerna. En inledning till studiet av deras språk och kultur*. Söderström, Helsingfors.
- 1930a: Der Gotenname und die germanische lautverschiebung. – *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 67, 253–256.
- 1930b: De första germanerna. Ett genmäle av T. E. Karsten. – *Finskt Museum* 1930, 33–59.
- 1934: Beröringar mellan svenskt och finskt folkspråk med särskilt hänsyn till Österbotten. – *Folkmålsstudier* 2, 5–135.
- 1937: Berichtigungen. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 24, Anzeiger, 33–42.
- 1943/44: *Finnar och germaner. Folk- och kulturberöringar från tre årtusenden*. Folkmålsstudier 8/9. Helsingfors.
- Koivulehto, Jorma 1971a: Vanhimmista germaanisuomalaisista lainakosketuksista. Sm. *karsia* ~ germ. **skardĭan*. – *Virittäjä* 75, 178–183.
- 1971b: Germanisch-finnische Lehnbeziehungen I. – *Neuphilologische Mitteilungen* 72, 577–607.
- 1972: Germanisch-finnische Lehnbeziehungen II. – *Neuphilologische Mitteilungen* 73, 575–628.
- 1979: Lainoja ja lainakerrostumia. – *Virittäjä* 83, 267–301.

- 1984: Itämerensuomalais-germaaniset kosketukset. – Gallén, Jarl (toim.): *Suomen väestön esihistorialliset juuret. Tvärminnen symposiumi 17.–19.1.1980*, 191–205. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk utgivna av Finska Vetenskaps-Societeten 131. Helsinki.
- Kylstra, A. D. 1961: *Geschichte der germanisch-finnischen Lehnwortforschung*. van Gorcum, Assen.
- Moora, H. 1956: Eesti rahva ja naaberrahvaste kujunemisest arheologia andmeil. – Moora, H. (toim.): *Eesti rahva etnilisest ajaloost. Artiklite kogumik*, 41–119. Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn.
- Neckel, Gustav 1935: Arvostelu *Folkmålsstudier*-aikakausjulkaisun 2. vuosikerrasta. – *Deutsche Literaturzeitung* 56, 1, 371–375.
- Nordling, Arnold 1929/30: De första germanerna. – *Finskt Museum* 1929/30, 61–93.
- Pipping, Hugo 1916: Arvostelu teoksesta Karsten 1915. – *Finsk Tidskrift* 81. 1916/II, 229–233.
- Rapola, Martti 1919/20: *Kantasuomalaiset pääpainottomain tavujen i-loppuiset diftongit suomen murteissa*. Suomi IV 17. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Setälä, E. N. 1926: Suomensukuisten kansojen esihistoria. – Kannisto, A. et al. (toim.): *Suomen suku I*, 120–189. Otava, Helsinki.
- 1933: *Ehto und ihta*. – *Liber semisaecularis Societatis Fenno-Ugricae*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia LXVII, 472–503. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- Thomsen, Vilhelm 1869: *Den gotiske sprogklassens indflydelse på den finske*. Gyldendal, København.
- 1870: *Über den Einfluß der germanischen Sprachen auf die finnisch-lappischen*. Buchh. des Waisenhauses, Halle.
- 1920: Efterskrift 1919. – Thomsen, Vilhelm: *Samlede afhandlinger* 2, 239–264. Gyldendal, København.
- Toivonen, Y. H. 1927: Arvostelu teoksesta Karsten 1925. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 18, Anzeiger, 46–49.
- Wiklund, K. B. 1917: Die ältesten germanischen Lehnwörter im Finnischen. (Aus Anlaß von T. E. Karstens Germanisch-finnischen Lehnwortstudien.) – *Indogermanische Forschungen* 38, 48–115.
- Äyräpää 1927 = Europaeus, Aarne: Südösterbottnische siedelungsprobleme. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 18, Anzeiger, 36–45.
- Äyräpää 1930 = Europaeus-Äyräpää, Aarne: Weiteres über landhebung und Ortsnamenchronologie. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 21, Anzeiger, 27–42.
- Öhmann, Emil 1954: *Die ältesten germanischen Lehnwörter im Finnischen. Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen*. I. Philologisch-historische Klasse. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

Mikko Bentlin

Hans-Fallada-Straße 20, 17487 Greifswald, Germany

Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald, Institut für Fremdsprachliche
Philologien, Nordische Abteilung

mikko.bentlin@uni-greifswald.de